

FYODOR MİHAYLOVIÇ DOSTOYEVSKI
Öyküler

İletişim Yayınları, Dünya Klasikleri, 1. Basım, 2009-2013 (4 baskı)
© 2009 İletişim Yayıncılık A. Ş.

- © Önsöz: Gary Saul Morson, “Paradoxical Dostoevsky”,
The Slavic and Eastern European Journal, cilt 43, sayı 3, 1999.
© Önsöz: David Magarshack, “Introduction”, *The Best Short Stories
of Fyodor Dostoevsky*, Random House Books, Inc., 2001.
© Sonsöz: Roger W. Phillips, “Dostoevskij’s ‘Bobok’: Dream of a Timid
Man”, *The Slavij and Eastern European Journal*, cilt 18, sayı 2, 1975.

İletişim Yayınları 1363 • İletişim Klasikleri 41

ISBN-13: 978-975-05-1732-7

© 2015 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM

1-2. Baskı 2015-2018, İstanbul

3. Baskı 2022, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYALAR Güneş Akkor, Emrah Serdan

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Edvard Munch, “Munchların,
Pilestredet 61’deki Oturma Odaları”, 1881

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Beyza Altay, Ümran Küçüklislaınoğlu

BASKI Ayhan Matbaası • SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadađ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKI

Öyküler

RUSÇADAN ÇEVİREN *Ergin Altay*

GARY SAUL MORSON, DAVID MAGARSHACK'İN ÖNSÖZLERİ
VE ROGER W. PHILLIPS'İN SONSÖZÜYLE

FYODOR MIHAYLOVIÇ DOSTOYEVSKI doktor bir babanın oğlu olarak, 11 Kasım 1821'de Moskova'da doğdu. Çocukluğunu Moskova'daki Marya Hastanesi'nin bir lojmanında, zorba ve alkolik bir baba ile hasta bir anne arasında geçirdi. Küçük yaştan itibaren edebiyatla ilgilenmeye başladı ve Puşkin, Goethe, Cervantes gibi yazarlarla tanıştı. 1837'de annesini kaybetti ve ertesi yıl St. Petersburg'daki Askeri Mühendislik Okulu'na gönderildi. Babasının ani ve şüpheli ölüm haberini burada aldı. Bu kayıp üzerine bunalıma giren Dostoyevski, 1839 yılında ilk sara nöbetini geçirdi. 1844'te edebiyatla daha yakından ilgilenebilmek için askerlik mesleğinden istifa etti. 1846'da ilk romanı *İnsancıklar* yayımlandı ve edebiyat çevrelerinde büyük ilgiyle karşılandı. Ne var ki ardından gelen çalışmaları *Öteki* (1846), *Ev Sahibesi* (1847), *Beyaz Geceler* (1848) aynı başarıyı sağlayamadı ve ilk romanında kendisine destek veren ünlü eleştirmen Belinski'nin alaylarına hedef oldu. Aşırı duyarlı ve sinirli bir kişiliğe sahip olan Dostoyevski bunun üzerine ruhsal çöküntü yaşayarak hastalandı. 1849'da Çar I. Nikola'nın baskıcı yönetimine karşı faaliyetlerinden dolayı tutuldu ve ölüm cezasına çarptırıldı. İnfazın uygulanmasına dakikalar kala, cezası Sibiry'a'da dört yıl kürek mahkûmiyetine çevrildi. Hapiste okumasına izin verilen tek eser *İncil*'di. Bu süre boyunca etrafını kuşatan, horlanan ve ezilen kesimi yakından tanıma fırsatı buldu. 1854'te serbest bırakıldıktan sonra Semiapatinsk'te zorunlu kışla hizmetine gönderildi ve subaylığa kadar yükseldi. 1857'de yoksul ve dul Marya Dimitriyevna İsayeva ile kendisine mutluluk getirmeyen bir evlilik yaptı. Edebiyata dönüşü *Amcann Rüyası* (1859) isimli, mizah öğeleri barındıran Gogolvari öyküyle oldu. Aynı yıl yayımladığı kısa romanı *Stepançikovo Köyü ve Sakinleri* (1859) de istediği ilgiyi görmedi. 1860'ta tefrika edilen ve toplum dışına itilmiş kişilerin anlatıldığı *Ölü Bir Evden Hatıralar* ile kendini edebiyat çevrelerine tekrar kabul ettirdi. Tolstoy ve Turgenev'in övdüğü eser Sibiry'a'daki mahkûmiyetinden derin izler taşıyordu. 1861'de ağabeyiyle birlikte *Vremya* (Zaman) adlı dergiyi çıkarmaya başladı. Bu dergide Batı karşıtı Slavcı düşüncelerini savunduğu tartışma yazıları yayımladı. Ardından, eleştirmenlerin sert tepkilerine sebep olan fakat okur tarafından beğeniyile karşılanan *Ezilmiş ve Aşağılanmışlar* yayımlandı. Yogun çalışma temposu nedeniyle sağlığı bozulan Dostoyevski, doktorunun tavsiyesi üzerine 1862'de hayalini kurduğu Avrupa seyahatine çıktı. Fransa, İngiltere ve İtalya'yı kapsayan bu kısa gezinin ardından, 1863'te Batı kültürünü eleştirdiği *Yaz İzlenimleri Üzerine Kış Notları*'ni kaleme aldı. Aynı yıl yayımlanan bir yazı sebebiyle dergisi kapatılınca yeniden mali krize sürüklendi. Maddi sıkıntılarından kurtulma umuduyla Almanya, Wiesbaden'e kumar oynamaya ve bir süredir ilişki yaşadığı Polina Suslova ile buluşmaya gitti. Birkaç yıl sonra yayımladığı *Kumarbaz* bu dönemde yaşadığı büyük yıkımları anlatır. 1864'te Rusya'ya döndükten sonra ağabeyiyle *Epoha* (Çağ) adında yeni bir dergi çıkardı ve *Yeraltından Notlar*'ı burada tefrika etmeye başladı. Aynı yıl karısı ve ağabeyini kaybetti. Bunu izleyen on yıl boyunca, Dostoyevski art arda *Suç ve Ceza* (1866), *Kumarbaz* (1867), *Budala* (1868), *Cinler* (1872), *Delikanlı* (1875) gibi başyapıtlarını kaleme aldı. Sürekli borç baskısı altında yaşayan ve alacaklıları tarafından sıkıştırılan yazar, daha hızlı çalışmak için işe aldığı yirmi yaşındaki sekreteri Anna Grigoriyevna Snitkina'yla, karısının ölümünden üç yıl sonra, 1867'de evlendi. Bu evlilikten doğan kızı üç aylıkken ölünce derin bir sarsıntı yaşadı ve deliliğin eşigi kadar sürüklendi. Bu dönemde yoksulluk, sara nöbetleri ve kumar tutkusuyla boğuştu. 1874'te solunum yetmezliği tedavisi için bir süreliğine Almanya'ya gitti. 1880'de Puşkin anıtının açılışında konuşma yapmak üzere Moskova'ya davet edildi; konuşması hem halk üzerinde hem de edebiyat çevrelerinde büyük yankı uyandırdı. Yazarlık hayatı boyunca işlediği önemli temaları bir araya getirdiği *Karamazov Kardeşler*'i ölümüne üç ay kala tamamladı. Dostoyevski 9 Şubat 1881'de St. Petersburg'da hayatını kaybetti. Kalabalık bir halk kitlesinin katıldığı cenaze töreninin ardından, Tihvin Mezarlığı'na defnedildi.

İÇİNDEKİLER

ÖYKÜLERE DAİR GÖRSELLER	7
KRONOLOJİ	13
ÖNSÖZ	
ÇELİŞKİLİ DOSTOYEVSKİ / GARY SAUL MORSON	25
ÖNSÖZ	
DOSTOYEVSKİ / DAVID MAGARSHACK	57

Öyküler

<i>İğrenç Bir Olay</i>	71
<i>Uysal Bir Kız</i>	127
<i>Tuhaf Bir Adamın Rüyası</i>	173
<i>Dürüst Hırsız</i>	197
<i>Noel Ağacı ve Bir Evlenme</i>	215
<i>Bobok</i>	225

Bir Yufka Yürek	245
Timsah	295
Başkasının Karısı ve Karyola Altında Bir Koca	335
Küçük Kahraman	381
İki İntihar	419
Bay Proharçin	423
Dokuz Mektupta Bir Roman	455
Polzunkov	469

SONSÖZ

"BOBOK": ÜRKEK BİR ADAMIN RÜYASI /

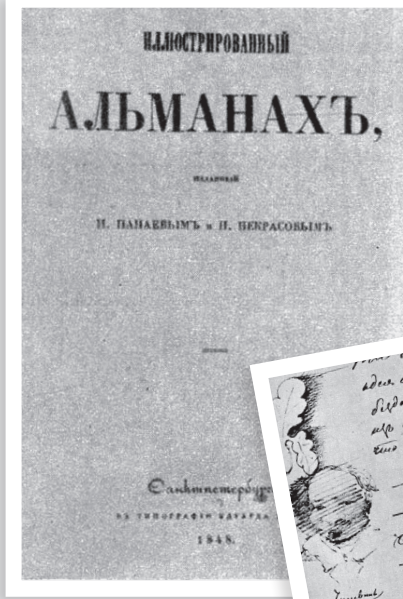
ROGER W. PHILLIPS..... 485

"Uysal Bir Kız" öyküsünün el yazmasından bir sayfa.

"Polzunkov" öyküsünün yayımlandığı *Illyustrirovannom al'manakhе* (Resimli Almanak) dergisinin kapağı.

"Timsah" öyküsünün çalışma notlarından bir sayfa.

Handwritten text in Cyrillic script, likely a draft or working notes for a story. The text is dense and covers most of the page, with some marginalia on the left side.

Handwritten text in Cyrillic script, likely working notes for the story "Timsah". The page features several lines of text, some with checkmarks, and two small sketches: a profile of a man's head and a woman's face. There is a circular stamp at the bottom left.

— Да, выслушай же, мой братишка — вот тебе
— Нет, ну что там, ну что там... Ах, вот ты
— Брат, ну что там, ну что там... Ах, вот ты
— Нет, ну что там, ну что там... Ах, вот ты
— Да, выслушай же, мой братишка — вот тебе
— Нет, ну что там, ну что там... Ах, вот ты
— Брат, ну что там, ну что там... Ах, вот ты
— Нет, ну что там, ну что там... Ах, вот ты

İğrenç Bir Olay

(Скверный Анекдот)

Bu iğrenç olay, sevgili anayurdumuzun öylesine güçlü, öylesine içten duygulu bir coşkunlukla yeniden doğmaya başladığı; gözü pek evlatlarının hep birden yeni kaderlere, yeni umutlara doğru koştuğu günlere rastlar. Kış aylarının bulutsuz, ayaz bir akşamında –saat on biri geçiyordu– Petersburg Yakası'nda iki katlı çok güzel bir evin zengin, dayalı döşeli bir odasında, son derece saygıdeğer üç bay oturmuş, oldukça ilgi çekici bir konuyu ağırbaşlı tavırlarla güzel güzel konuşuyorlardı. Bu üç bay da general rütbesindeydi. Küçük, yuvarlak bir masanın çevresinde yumuşak, rahat koltuklarda oturmuş, konuşurken arada da şampanyalarını yudumluyorlardı. Şampanya şişesi hemen yanı başlarında, masanın üzerindeki gümüş buz kovasıydı. Ev sahibi, devlet danışmanı Stepan Nikiforoviç Nikiforov yeni aldığı eviyle, o güne dek hiç kutlamadığı doğum gününü birlikte kutluyordu. Altmış beş yaşlarında, bekâr bir ihtiyardı Stepan Nikiforoviç. Bu nasıl bir kutlamaydı, orasını Tanrı bilirdi. Yukarıda da söylediğimiz gibi, yalnızca iki konuğu vardı. İkisi de Bay Nikiforov'un eski daire arkadaşı, eski astlarıydı. Bunlardan biri, devlet danışmanı İvan İlyiç Prilanski'ydi. Ötekisi ise gene devlet danışmanı Semyon İvanoviç Şipulenko idi. Saat dokuzda çay içmeye gelmişler, sonra şara-

ba başlamışlardı. Tam on bir buçukta kalkmaları gerektiğini ikisi de iyi biliyordu. Ev sahibi düzenli yaşamaya pek düşkün bir insandı. Kısaca söz edelim ondan. Küçük, gelecek garantisi olmayan bir memur olarak atıldı hayata. Kırk beş yıl sabırla çalıştı. Hangi rütbeye dek yükseleceğini ta baştan biliyordu. Ama gene daha da yükselmek, nişan almak –oysa iki nişanı da vardı– istemiştir. Ne olursa olsun, bir konuda kişisel düşüncesini söylemeyi hiç sevmezdi. Dürüsttü de, yani şöyle ele gelir bir alçaklık yapmamıştı. Evlenmemişti, çünkü bencil-di. Oldukça zeki-ydi, ama zeki olduğunu göstermekten nefret ederdi. Pasaklılıktan da, gururdan da hazzetmezdi. Bunların ikisini de ahlâk noksanlığı sayardı. Yaşlılığında tatlı, tembel bir konfora, kesin bir yalnızlığa bırakmıştı kendini. Gerçi arada bir yüksek tabakadan kimselerin evine gittiği olurdu, ama gençliğinden beri kendi evine konuk gelmesini hiç sevmezdi. Son zamanlarda akşamları ya odasında iskambil falı bakar ya da salondaki koltuğuna gömülür, hafiften kestirerek, şömine-nin üzerindeki birkaç masa saatinin tik taklarını dinlerdi. Hoş bir dış görünüşü vardı. Sakalsızdı. Yaşından genç gösterirdi. Oldukça dinçti. Daha uzun yıllar yaşayacağı benziyordu. Kı-bardı. Görevi de hayli rahattı: Bir odası vardı. Orada oturur, birtakım kâğıtları imzalar-dı. Kısacası, herkesçe çok iyi bir insan olarak bilinirdi. Yalnızca bir tutkusu, daha doğrusu, güçlü bir arzusu vardı: Bir evi, her yerde görülen çeşidinden değil de, şöyle köşkü andıran bir evi olsun isterdi. Bu isteği gerçekleştirmişti sonunda: Petersburg Yakası'nda bir ev kestirmişti gözüne. Almıştı onu. Gerçi uzaktı, ama bahçeli, güzel, tam istediği gibi bir evdi. Yeni sahibi, evin uzak olmasından hoşlan-mıştı, hatta daha uzak olsa daha iyi olurdu. Konuk sevmezdi. Konukluğa ya da göreve gitmek içinse çikolata renginde, iki kişilik, çok güzel bir kupa arabası, Mihey adında bir arabacısı, iki de küçük ama sağlam yapılı, güzel atı vardı. Bütün bunlar kırk yıllık dürüst bir tutumluluk sonunda elde edilmiş şeyler-di. Öyle ki, bakınca insan bir hafiflik hissediyordu yüreğin-de. Stepan Nikiforoviç'i, yeni evine taşındığında, o güne dek en yakınlarından bile sakladığı doğum gününü kutlamak için

konuk çağıracak kadar mutlu eden buydu işte. Ayrıca, konuklarından biriyle ilgili bazı niyetleri de vardı. Evin üst katında kendisi oturuyordu. Üst katla aynı olan alt kata da bir kiracı bulmak gerekiyordu. Stepan Nikiforoviç gözüne Semyon İvanoviç Şipulenko'yu kestirmişti. O akşam sözü iki kez bu konuya getirmişti. Ama Semyon İvanoviç oralı değildi. Stepan Nikiforoviç gibi o da yıllarca çalışmış didinmiş, toplumda kendine iyi bir yer edinmişti. Simsiyah saçları, favorileri vardı. Sinirli bir insan olduğu yüzünden belliydi. Evliydi. Evden pek çıkmazdı. Evde herkes korkardı ondan. Dairede çalışkandı. Nereye kadar yükselebileceğini, daha doğrusu nereye kadar asla yükselemeyeceğini çok iyi bilirdi. Oldukça yüksek bir görevdeydi. Yeri de sağlamdı. Toplumda yeni yeni başlayan düzen değişikliğine karşı ilgisiz olmasa bile, pek endişeye kapıldığı da yoktu: Kendine güveni sonsuzdu. İvan İlyiç Pralinski'nin, yeni olaylar üzerine söylevini alaylı bir öfkeyle dinliyordu. Aslında üçü de çakırkeyifti. Öyle ki Stepan Nikiforoviç bile alçakgönüllülük göstererek, Bay Pralinski'yle yeni değişiklikler üzerine hafif bir tartışmaya girmişti. Şimdi gelin, ek-selans Pralinski'den birkaç söz de edelim. Zaten öykümüzün başkahramanı da odur.

Danışman İvan İlyiç Pralinski ek-selans olalı, yani generalliğe yükeleli topu topu dört ay olmuştu. Henüz gençti. En çok kırk üç yaşındaydı. Oysa daha genç gösteriyordu. Genç gözükmeyi de severdi. Uzun boylu, yakışıklı bir erkekti. Şık giyinir, boynundaki önemli nişanın hakkını verirdi. Çocukluğundan beri davranışlarına kibar bir incelik kazandırmasını bilmişti. Bir bekâr olarak, zengin, dahası sosyeteden bir kızla evlenmeyi hayal ederdi. Hiç de aptal bir insan değildi ama, daha birçok şey hayal ederdi. Kimi zaman çenesi düşerdi. Konuşurken parlamenterler gibi birtakım pozlar bile takırdı. İyi bir aileden geliyordu. Babası generaldi. Küçükken bir dediğini iki etmemişlerdi. Kadifeler, patiskalar içinde büyümüşü. Soyluların çocuklarının okuduğu okullarda tamamlamıştı öğrenimini. Hayata atıldığında pek bir şey bilmemesine karşın, generalliğe kadar yükselebilmişti. Üstleri yetenekli bir insan olarak görüyor-

lardı onu, çok şey de bekliyorlardı ondan. Oysa İvan İlyiç'in göreve yanında başladığı, general oluncaya kadar da emrinde çalıştığı Stepan Nikiforoviç hiç de işten anlar bir insan olarak görmezdi onu. Bir şey de beklemezdi ondan. Öte yandan, onun iyi bir aileden gelmesi, zengin olması, yani kâhyanın yönettiği büyük bir konakta oturması, yüksek tabakadan akrabalarının bulunması, bütün bunların yanında, son derece kibar bir insan da olması hoşuna giderdi. Stepan Nikiforoviç için için düşüncesizlikle, duygusuzlukla suçlardı onu. Bazen İvan İlyiç kendisi bile aşırı derecede bencil, gururuna düşkün bir insan olduğunu düşünürdü. Çok tuhaftır: Kimi zaman pek bir vicdanlı olur, hafif bir pişmanlık duyduğu bile olurdu. İçinde bir sızıyla, gizli bir sıkıntıyla, hiç de öyle sandığı gibi yükseklerde uçmadığını düşünürdü. Böyle anlarda, –daha çok hemoroiti azdığı zamanlar olurdu bu– bir umutsuzluğa bile düşerdi. Yaşamının *une existence manquée*¹ olduğunu söyler, kendine güvenini yitirirdi. Bir palavracı, geveze olduğunu söyleyerek yeteneklerini yadsıdığı bile olurdu. Gerçi bütün bunlar onun için gurur verici şeylerdi ama, yarım saat sonra başını yeniden kaldırmasına, eskisinden daha bir ısrarlı, kibirli, kendisini bir gün göstereceğine, yalnızca bir yüksek mevki sahibi değil, Rusya'nın yüzyıllar boyu unutmayaacağı büyük bir devlet adamı olacağına kendisini inandırmaya başlamasına engel olamazlardı. Kimi zaman anının dikileceğini bile hayal ettiği olurdu. İvan İlyiç'in gözünün çok yükseklerde olduğu; henüz gerçekleşmemiş hayallerini, umutlarını büyük bir korkuyla gizlediği elbette belliydi. Aslında iyi yürekli, duygulu bir insandı. Son yıllarda umutsuzluğa daha sık düşüyordu. Tuhaf bir sinirlilik, kötümserlik gelmişti üzerine. Her türlü itirazı kendisine hakaret sayıyordu. Ama yenileşen Rusya büyük umutlar doğurmuştu içinde. Generalliğini de pekiştiriyordu bu umutları. Kendini bulmuş, başını kaldırmıştı. Birden düşmüştü çenesi. Beklenmedik bir çabuklukla benimsediği yenilikler üzerine her yerde, büyük bir heyecanla konuşuyordu. Konuşmak için fırsat arıyor, kentte her yere girip çıkıyor, kendisini gözü pek bir liberal olarak tanıtmaya çalış-

1 (Fr.) Kusurlu yaşam.

şıyordu. O akşam da dört kadeh içince açılmıştı. Uzun zamandır görmediği, hep sevdiği, saydığı Stepan Nikiforoviç'in düşüncelerini değiştirmek istemişti canı. Nedense gerici sayardı eski amirini. Büyük bir heyecanla saldırmıştı ona. Stepan Nikiforoviç hemen hemen hiç itiraz etmiyor, konuya ilgi duymasına karşın, dudaklarında kurnaz bir gülümsemeyle onu dinliyordu. İvan İlyiç coşmuştu. Başlayacağını umduğu tartışmanın heyecanı ile, gerektiğinden daha sık uzanıyordu kadehine. Stepan Nikiforoviç hemen tamamliyordu kadehinin üstünü. Nedense bu birden gururuna dokunmaya başlamıştı İvan İlyiç'in. Üstelik, hiç değer vermediği, kötümserliğinden, huysuzluğundan korktuğu Semyon İvanoviç Şipulenko da bir yana çekilmiş, hain hain susuyor, hafifçe gülümseyordu... İvan İlyiç "Galiba çocuk yerine koyuyorlar beni," diye geçirdi içinden. Büyük bir heyecanla sürdürdü konuşmasını:

– Evet, çoktan zamanı gelmişti bunun, çoktan! Geç bile kaldık. Bana sorarsanız, en önemlisi insanlıktır. Büyükler astlarına insanca davranmalı, astlar da insan olduklarını unutmamalıdır... İnsanlık her şeyi kurtarır, yüceltir...

Semyon İvanoviç:

– Hi-hi-hi! diye güldü.

Stepan Nikiforoviç tatlı tatlı gülümseyerek itiraz etti sonunda:

– Neden sitem ediyorsunuz bize? dedi. Doğrusunu söyleyeyim İvan İlyiç, neyi açıklamak istediğinizi hâlâ anlayabilmiş değilim. İnsanlık, diyorsunuz. Sözüünü ettiğiniz insanseverlik, değil mi?

– Evet, isterseniz insanseverlik diyebilirsiniz. Ben...

– Bir dakika! Anlayabildiğim kadarıyla, önemli olan yalnızca bu değildir. İnsanların birbirlerini sevmeleri her zaman gereklidir. Reform bununla sınırlanamaz. Birçok sorun var ortada: Köylü sorunu; adalet, tarım, ticaret, ahlâk sorunları... Saymakla bitmez sorunlar... Her biri büyük sarsıntılar yaratacak niteliktedir. Bizim kuşkuya kapıldığımız nokta burasıdır işte. Yoksa yalnızca insanlık değil...

Semyon İvanoviç:

– Evet, efendim, dedi, durum o kadar basit değildir.